

MESA 12: LA CONSTRUCCIÓN SOCIAL DE LA INMIGRACIÓN: DISCURSOS Y COMUNICACIÓN

«Els discursos sobre la immigració i la seva articulació: algunes idees des del cas de Manresa (Bages)»

Francesc Roma Casanovas y Marta Vilanova Vilà (Fundació Universitària del Bages, Observatori Social de la Catalunya Central)

Aquesta ponència intenta recollir les conclusions de l'estudi *La percepció de la immigració a Manresa* que els autors varen dur a terme l'any 2004 a la capital del Bages.

Metodologia

Aquesta recerca es va plantejar com una primera aproximació a l'objecte d'estudi i per això es va considerar que la metodologia més adequada havia de ser de tipus qualitatiu. Es tractava, no de buscar explicacions causals, sinó de conèixer les grans tendències i de permetre, en un primer moment, plantejar les hipòtesis que més endavant haurien de ser validades. En aquest sentit, les opinions dels diferents agents implicats en aquesta dinàmica social no serien jutjades ni comparades amb el que la sociologia defineix com a "realitat social", sinó que únicament es pretenia posar al descobert els diferents discursos que s'utilitzen a l'hora de parlar del fet migratori.

Per aconseguir aquests objectius, l'estudi es va dur a terme seguint la tècnica dels grups focals o grups de discussió. Concretament, la investigació es va fer partint de la realització de vuit grups formats per persones que vivien o treballaven a la ciutat de Manresa. Els grups concrets corresponen als tipus ideals que són: tècnics, immigrants, persones grans, pares i mares, representants associacions de veïns, joves i empresaris. Totes les sessions es varen dur a terme a l'edifici de la Fundació Universitària del Bages, excepte el grup de persones grans que es va fer al casal de les Escodines. Cal fer esment que en cap moment no es va intentar que els diferents membres dels grups fossin representatius de la població manresana: no es tractava d'una mostra significativa, sinó intencionada.

Aquests grups es varen triar perquè d'entrada semblaven els més interessants d'estudiar i els que podien donar uns resultats més profitosos. La dinàmica va consistir a començar la sessió plantejant al grup una pregunta inicial prou àmplia. Després, durant una hora i mitja, els investigadors registraven i prenen nota del que s'anava dient i demanaven aclariments quan semblava necessari; la consigna va ser intervenir el mínim possible en la marxa del grup. En aquells casos en què la dinàmica del grup el feia poc operatiu, els investigadors tenien un paper més directiu. D'aquesta manera s'intentava assegurar que es tractaria la major part dels temes que en el marc teòric s'havien demostrat com a importants. La pregunta inicial en la majoria de grups va ser:

què us suggereix l'expressió *immigració a Manresa*?

Cal esmentar, però, que els grups tècnic i empresarial varen ser iniciats amb un estímul diferent, respectivament:

què penseu que ens diran els altres grups?

per què contracteu (o no) persones immigrants?

Al grup de persones immigrants la pregunta inicial es va centrar sobre com es pensaven que eren vistos per la resta de la població manresana.

El desenvolupament dels diferents grups de discussió va ser enregistrat per facilitar la tasca d'anàlisi posterior. La codificació dels temes més rellevants es va fer amb la versió 5.0 del programa informàtic Atlas.ti.

Un cop finalitzada la investigació es va valorar que la recerca exploratòria que s'havia plantejat inicialment havia adquirit prou entitat pròpia per convertir-se en un estudi independent. Això no treu que es valori positivament la necessitat de dur a terme una segona part de l'estudi que intenti quantificar l'abast dels diferents discursos i que relacioni els seus continguts amb les característiques socials, polítiques i culturals dels seus portaveus.

Resultats

Pluralitat de discursos

La principal conclusió a què arribà aquesta recerca és que no es pot parlar d'un únic discurs sobre la immigració. Més aviat s'hauria de parlar de diferents discursos que es poden relacionar amb les posicions sociopolítiques dels agents que els exposen. Tot i que per arribar a conclusions més fermes caldrà aprofundir quantitativament aquesta anàlisi, l'estudi qualitatiu del cas manresà va posar de manifest que aquests discursos es podien resumir en dues grans representacions:

una visió de tendència negativa del fet migratori i del paper de les persones immigrants

una visió positiva, fonamentalment utilitarista, del mateix fet.

En el seu moment es va decidir anomenar a la primera visió "discurs xenòfob de la immigració" i, per oposició, a la segona "discurs xenòfil de la immigració".

Des d'una perspectiva constructivista, les situacions que es defineixen com a reals tenen conseqüències reals i, per tant, el discurs acaba constituint la realitat. D'aquesta manera, l'estudi dels discursos sobre la immigració esdevé una eina molt útil de cara a plantejar temes com la tolerància, la xenofòbia o la integració social de les persones nouvingudes. Escoltar els diversos discursos sobre la immigració i les persones nouvingudes ajuda a entendre bona part de la lluita pel control del poder que suposa la capacitat per definir l'Altre. Tal com diu Loïc Wacquant tot comentant Pierre Bourdieu (1994, 23), els diferents grups socials es troben atrapats en una lluita per imposar la definició del món que els és més coherent amb els seus interessos particulars. D'aquí que intentin fer prevaler la imatge que s'han format d'altres col·lectius socials a la resta de grups amb qui es relacionen. En aquest sentit, es tracta d'un exercici de poder en què cadascú compta amb posicions de partida i recursos diferents.

El coneixement de la realitat de la immigració, en els termes plantejats per les epistemologies constructivistes, és múltiple, incoherent i socialment distribuït. Però a vegades el constructivisme ha mostrat poc interès pel tema del poder. En aquest sentit, cal acceptar com a punt de partida que no tots els agents socials tenen la mateixa capacitat per construir la realitat, i que hi ha àmplies capes de població que s'han d'acontentar a ser definides per terceres persones. Un dels agents més importants en aquesta definició, com s'ha vist en la recerca, són els mitjans de comunicació, però aquests no són els únics *poders* amb capacitat per definir l'Altre.

Definició de persona immigrant

En el treball de camp es va posar de manifest que les persones nouvingudes consideren que l'etiqueta *immigrant*, essent de signe negatiu, absorbeix gairebé totes les persones que vénen de fora. Això posa de manifest tres aspectes interessants:

- 1 – que en aquest col·lectiu existeix la sensació que hi ha un discurs que s'escapa del seu control i que els dona a veure d'una manera molt concreta.
- 2 – que les persones nouvingudes són conscients de la negativitat de l'etiqueta *immigrant* a través de la qual són representades.
- 3 - que dins d'aquest ampli grup que són les persones de nacionalitat extracomunitària hi ha elements que intenten diferenciar-se de la resta (o sigui, que volen deixar clar que no totes les persones immigrants són iguals ni s'ajusten a la imatge construïda que la major part de la població s'ha fet d'elles).

Una altra constatació de la recerca és que -a diferència del que pensaven les mateixes persones nouvingudes- no totes les persones immigrants són vistes de la mateixa manera i que hi ha immigrants "de primera" i "de segona". En aquest sentit s'establí una gradació que anava des dels membres de col·lectius sud-americans fins als magribins: els *negres* "són bons jans", als sud-americans "els veig més com jo", etc.

L'estudi de la imatge de les persones nouvingudes podria semblar banal, però el seu interès es troba en què aquesta representació pot acabar marcant les relacions interpersonals. En aquest sentit, el treball de camp va posar de manifest que les experiències particulars podrien ser molt importants a l'hora de dictar pautes de relació futures amb altres membres de la mateixa col·lectivitat. És el cas de certes persones que no han donat el rendiment que s'esperava a la feina i la imatge de mal treballador de les quals ha estat projectada després sobre la resta de membres del mateix col·lectiu. Aquest és el cas especialment del col·lectiu magribí, que és el qui pitjor ho té en aquest sentit: "*La seva especialitat, de tots és sabuda, és pidolar; pidolar no en l'aspecte de demanar caritat, en el de vigilar que siguin ajudats*". La imatge socialment construïda d'alguns col·lectius esdevé més real per a les persones quan es confirma en algun cas concret de carn i ossos. En aquell moment, ja no només es tracta d'una qüestió de sentit comú, sinó que l'experiència pròpia reforça la imatge socialment construïda i acceptada pel sentit comú. És el mateix que passa si s'arriba a saber que una persona nouvinguda ha tingut alguna pràctica delinqüencial: a partir d'aquell moment es té una confirmació empírica de la idea que s'aplica a tot el col·lectiu de què aquesta persona forma part.

Pel que fa a la imatge típica de la persona immigrant, en els grups es va dir que *"els immigrants són els moros"*, en el sentit que aquesta és la imatge que s'associa a la immigració quan no hi ha una reflexió prèvia. De fet, les persones que coordinaven els grups en alguns casos varen tenir dificultats per aconseguir que les dinàmiques d'algunes sessions no se centressin exclusivament en aquest col·lectiu. La figura de la persona immigrant és construïda a partir de criteris de pobresa, de delinqüència, d'estranyesa i d'indesitjabilitat, però, com es veurà més endavant, aquests criteris no són compartits per tothom.

El discurs xenòfob

El discurs que s'ha anomenat xenòfob sembla més probable que aparegui en els grups de gent que no són el que s'han anomenat tècnics en sentit estricte i tampoc no es dona entre les persones nouvingudes. Aquest discurs es va manifestar força clarament en els grups de mares i pares i de veïns i d'una manera molt clara en el sector femení del grup de gent gran.

S'estructura al voltant de la idea que les persones que l'articulen necessiten més informació i coneixement de la realitat del fet migratori. A diferència dels sectors tècnics i més xenòfils, la majoria de la gent que va formar part dels grups de discussió expressava el seu desconeixement: *"M'agradaria que es fessin classes perquè poguéssim aprendre lo d'ells"; "Hi hauria d'haver educació per a la integració, tant per a gent gran com per a gent jove."*

Aquesta manca d'informació que es detectava en els grups de discussió es dona junt a unes imatges esbiaixades sobre la diversitat i el fet migratori, i es transforma en una visió simplificada de les persones nouvingudes: *"La gent es pensa que el que fem és extraordinari (...). No pensen que som sers humans com ells"*, es lamentava una persona senegalesa. Aquest desconeixement també es manifesta en qüestions que afecten la vida quotidiana de les persones nouvingudes.

Així doncs, les persones no immigrants s'adonen que, especialment per entendre alguns col·lectius, els falten referents. En més d'una ocasió es va demanar una mena d'escola de relacions interculturals. En el mateix sentit, el desconeixement de tot allò que fa referència a les persones nouvingudes es lliga a la manca de contactes entre els col·lectius nouvinguts i la gent local. D'aquí que moltes vegades es demanin actes públics capaços de trobar una excusa per a la coactuació i el coneixement mutu.

La recerca també va detectar que bona part de la gent posava de manifest sentiments d'invasió lligada a la presència de persones nouvingudes: *"aquesta gent se'ns menjarà, perquè això és la segona vinguda i aquesta no hi haurà Reis Catòlics que els treguin"; "Han vingut ells a casa nostra i ens posen lleis"*. Aquests sentiments d'invasió s'acompanyen de sentiments de por, una por lligada a la delinqüència, però també a qüestions com el vestit, l'idioma, els costums o la manca d'higiene.

Segons aquest discurs, les persones nouvingudes s'han d'integrar a la societat que les acull i aquesta integració, en gairebé tots els grups, excepte els de tècnics i persones immigrants, passa per la negació de la diferència. En tot cas, es podria conservar la personalitat pròpia en els àmbits privats. Un dels elements que més ajuda a la integració de les persones nouvingudes és el treball: *"Aquí hay que cambiar el chip y venir a trabajar"*, deia una persona

nouvinguda. Un altre element molt important és el de l'idioma (a Manresa sobretot el català i, en segon lloc, el castellà), indicador per a moltes persones del procés d'integració social.

Quan aquesta integració o adaptació no es dona, els sectors menys xenòfils de la població estudiada consideren que moltes persones immigrants comenten actes delictius o viuen al marge de les normes socials establertes. Sobre aquest punt cal tenir en compte que normalment aquesta opinió s'intentava recolzar pel tractament que els mitjans de comunicació local donaven als fets delinqüencials.

El discurs xenòfil

Al costat de la visió negativa del fet migratori, alguns sectors socials presenten el que s'ha anomenat un discurs xenòfil sobre la immigració. Aquesta visió positiva es troba especialment en el grup de tècnics i també entre les persones immigrants.

No sembla estrany que els/les tècnics tinguin una visió positiva en aquells casos de persones que ocupen càrrecs relacionats amb la integració dels immigrants. En canvi, altres persones que en la definició inicial es consideraven com a tècnics varen mostrar tenir un discurs menys positiu i, en alguns casos, força negatiu. En aquest grup es trobaven sobretot aquelles persones que havien de conviure amb persones immigrants constantment i que vivien en primera persona els desajustaments culturals que a vegades es donen en aquesta relació intercultural.

La recerca va demostrar que, de la mateixa manera que existeixen diferents estereotips per parlar de les persones immigrants, també existeix un discurs "políticament correcte" sobre el tema de la immigració. Aquest discurs socialment acceptat es basa en idees de tipus xenòfil i se situa molt clarament en els àmbits tècnics i polítics de la vida pública, tot i que no són els únics a mostrar actituds altruistes.

Segons el discurs xenòfil, la visió negativa pròpia del discurs xenòfob es vincula al desconeixement de la "realitat" social. No deixa de ser simptomàtic aquest vincle entre coneixement i actitud davant l'Altre, especialment per a una aproximació sociològica com la present que considera que el discurs és alhora acció social. Aquesta imatge de la visió de l'altra gent, més enllà que sigui certa o no, s'ha de valorar com una manera de legitimar el discurs d'un grup de persones que considera que el seu discurs és, no només adequat, sinó l'únic amb validesa empírica per representar la immigració a la ciutat estudiada. Aquest col·lectiu creu que el pensament de molta gent de la ciutat està mal construït. O encara més, que *"la gent no diu el que pensa"*, expressió que, tota sola, fa explícita la idea que qui la pronuncia sap què pensa una tercera persona (quan podria ser que fins i tot ella mateixa no ho sabés).

Les persones més xenòfiles s'imaginen l'Altre com algú mal informat, desconixedor de la realitat, el discurs del qual amaga plantejaments polítics reaccionaris i inconfessables. Per a aquests sectors, el futur de la convivència a la ciutat està amenaçat si no es canvia la imatge que la gent del carrer té de les persones nouvingudes. En aquest sentit, els temes de què els tècnics voldrien parlar (la desigualtat en l'accés a l'habitatge digne per motius de recel i xenofòbia, la constatació de la desprotecció dels indocumentats, la manca de discursos convivencialistes als mitjans de comunicació i en molts actors socials, la intolerància davant la diversitat en

diversos àmbits i camps de la societat, etc.) són diferents dels que varen centrar la dinàmica de la resta de grups.

Dos discursos oposats

Ara bé, hi ha importants col·lectius, que més endavant caldria quantificar, que se senten exclosos d'aquest discurs i que plantegen la necessitat de ser informats sobre l'oportunitat del mateix discurs i sobre la justícia o no de les polítiques socials endegades en el nostre marc d'estudi. En el treball de camp es va posar de manifest que l'articulació dels diferents discursos respon a contextos socials concrets i sembla que té algun tipus de relació amb variables com l'edat, l'origen geogràfic i cultural, les creences polítiques, etc. .

En alguns grups es va exposar que actualment dir que ets racista no queda bé, perquè *"És una paraula que sona lleig"*. En el fons, es deia, de racista no hi hauria ningú, però tampoc ningú no voldria els immigrants a casa seva¹. Els sectors socials que en els grups de discussió representaven la població adulta es varen posar d'acord en què la paraula *racista* avui dia està negativament connotada, i que certs sectors socials (cal fet constar que no només els tècnics) la fan servir com una etiqueta per desacreditar certes opinions: *"Avui has d'estar a favor dels immigrants i si dius alguna cosa negativa et diuen que ets racista i quedes malament. Et miren malament. No es pot criticar res. No queda gens bé dir que ets racista."*

En aquest ambient, les opinions més negatives sobre les persones novingudes s'expressen o no en funció del context en què es produeixi la interacció. Això és així en la vida quotidiana, però també es va reproduir en l'ambient relativament neutre dels grups de discussió. El treball de camp va detectar diversos casos de persones que en el grup no havien exposat la seva opinió i que privadament varen manifestar no haver-ho fet per la pressió exercida de manera no necessàriament subtil per l'opinió majoritària (xenòfila). Això va passar sobretot en els grups de tècnics, i resulta comprensible, perquè els discursos dels altres agents no semblen tan polaritzats en el continu xenofília-xenofòbia.

Els ajuts socials

Si una de les coses més demandades ha estat una major informació (ho han demanat els tècnics i, en major o menor mesura, tots els altres grups, possiblement amb el grup de persones immigrants al capdavant), cal dir que el tipus d'informació reclamada varia força d'un grup a l'altre. Així, els grups de pares i mares i veïns demanaven una informació molt precisa amb un important vessant polític en el sentit que qüestiona el funcionament habitual de la política local. I en això la seva demanda d'informació és força diferent de la que feien les persones del grup de tècnics.

¹ Per *casa* cal entendre el veïnat. D'altra banda, també cal comentar que aquesta persona, en el moment de dir això, puntualitza que ha de quedar clar el fet que ningú no es considera racista, però que tampoc no vol les persones novingudes a la seva proximitat. En el moment de fer el grup, no va quedar clar si era una manera irònica de denunciar el racisme de les seves interlocutores o simplement estava donant fe del que succeïa a nivell més general.

Així, mentre el grup de tècnics demana que es pugui fer arribar als diferents grups de la ciutat informació sobre la "realitat"² de les persones nouvingudes, la gent dels grups de veïns i pares i mares demanen més informació en general, però sobretot posen el seu accent en com es reparteixen els ajuts socials de les diferents administracions (però especialment la municipal). Si uns voldrien que es parlés de drets humans, diversitat i cultures diferents, els altres demanen estadístiques de beques de menjador, subvencions, impostos, etc. per veure si se'ls està tractant justament o no. Segons aquests darrers, l'administració hauria de demostrar que, intentant ajudar els més necessitats, no està perjudicant la col·lectivitat local. Aquest sembla ser el veritable tema de preocupació dels grups socials majoritaris, possiblement perquè no fa referència al benestar de l'Altre sinó que qüestiona directament el propi.

Aquest tema va aparèixer de forma repetitiva en els grups de pares i mares i de veïns. En el grup de veïns es va arribar a un cert consens sobre el fet que les persones que s'ocupen de la immigració afirmen públicament que en l'adjudicació d'ajuts hi ha uns barems que no tenen res a veure amb el fet de ser immigrant o no. Però, per altra banda, la gent explica casos que els resulten molt xocants i que els fan dubtar de la veracitat d'aquestes afirmacions. En aquell moment es va veure clarament que la certesa de la "injustícia" en el repartiment dels recursos socials provocaria conflictivitat i que la seva sospita genera desconfiança. I el conflicte està servit des del moment en què certs sectors socials tenen per cert aquest repartiment injust. Però, ara mateix, aquesta desinformació també podria provocar-ne: *"La desinformació provoca el conflicte social perquè tu no saps, però veus i si [els tècnics i els polítics] no et diuen el que estan fent, veus que aquell té de tot i jo no arribo a final de mes. Com pot ser? Si hi ha la informació: té el mateix que vostè, és més treballador, més estalviador, viu amb lo just... doncs llavors la culpa [del malentès] és meva."*

Un fet que cal remarcar és que, davant del desconeixement reconegut, aquests grups socials no fan res per informar-se. És més, fins i tot reconeixen que encara que la informació estigués a disposició de tothom, possiblement no l'anirien a consultar. *"Hi ha tanta informació que nosaltres ni tenim temps ni ganes de saber aquesta informació, però sí que ha de ser accessible. (...) I això jo trobo que no està a l'abast de ningú, o només de poques persones (...) perquè no interessa o per qüestions polítiques."* *"Jo no sé, no he anat mai a l'Ajuntament a demanar si una persona immigrant posa una perruqueria paga impostos el primer any? No se m'acudeix."*

Una de les raons per no accedir a aquesta informació és una manifesta manca de confiança en el sistema polític i fins i tot administratiu: els tècnics i els polítics, *"sempre ens diran el que voldran. Et diran el que quedi bé, el que els interessi. Hi hauria d'haver un lloc on anar a consultar, no que ells t'ho expliquin"*. El resultat de tot plegat no deixa de ser significatiu: *"El dia que ens donin informació sobre com es reparteixen els recursos i el que s'ha fet per uns i altres potser podrem ser més tolerants."*

No es pot ara mateix entrar a analitzar totes les causes d'aquesta intolerància; però cal suposar que són diverses i complexes. En tot cas, cal posar de relleu que la intolerància existeix i que neix o s'agreuja per la distribució considerada injusta d'ajuts socials. Com que certs sectors socials consideren poc clara la gestió municipal d'aquest ajut institucional, es produeix un sentiment que *"(...) a ells els atenen molt bé i a l'altra gent [no tant]"*. Segurament

² Aquí s'ha d'entendre com a realitat la seva visió del fet migratori.

aquest tipus de comentaris s'haurien de posar en relació amb frases com ara *"El racisme ja hi és"* o *"Ells mateixos ens han fet que ens tornem una mica racistes"*.

Aquesta fricció només s'entén sabent que les persones que actualment arriben a casa nostra es troben davant d'un sistema de serveis socials força consolidat i que ofereix un ampli ventall d'ajuts socials, sobretot si es compara amb els seus llocs d'origen. En aquest context cal tenir molt en compte el fet que quan es parla del rebuig cap a les persones immigrades existeix una gran tendència a comparar les condicions actuals de la seva arribada amb les que varen tenir els i les immigrants de la resta de l'estat dels anys seixanta i setanta.

No és poc habitual que aquest discurs es posi en boca de les persones que han format part de diferents grups, especialment si tenen una certa edat. També es podria pensar que aquesta comparació és més present entre els grups socials arribats a Catalunya dècades enrere i que avui dia es troben en una situació d'integració social força acceptable. No són estranys els casos en què persones del grup varen manifestar directament que coneixien casos de conductes poc xenòfiles lligades a persones no nascudes a Catalunya. En el grup de joves, una noia marroquina va posar de manifest que, des del punt de vista de força magribins, els "castellans" són pitjors que els "catalans" pel que fa a l'actitud envers els immigrants. En el mateix sentit, també es varen sentir comentaris per part d'alguns representants sud-americans o del grup empresarial. En el primer grup, una persona explicava que només havia tingut problemes pel fet de ser estrangera amb dues persones del país i que després havia descobert que no eren "catalanes" d'origen, sinó persones vingudes al nostre país als anys seixanta o setanta. D'altra banda, una persona del grup d'empresaris explicava que, essent ell de família d'origen immigrant, en una reunió familiar es va trobar tota la família fent crítiques a la nova immigració. Aquest punt seria interessant d'aprofundir en una propera investigació³.

La representació, terreny de lluita pel poder

L'existència de diversos discursos sobre la immigració que es polaritzen al voltant de dues postures permet pensar en dos grups socials dividits pel seu coneixement de la realitat: els grups més instruits, que diuen conèixer la "realitat" del fet migratori, i els grups amb menys capital cultural, que a vegades confessen el seu desconeixement, però que en altres moments la seva desconexió els ve imposada per aquelles persones que diuen conèixer la "realitat" del fet que s'està estudiant.

En el conjunt de la recerca s'ha pogut detectar una tendència a què els sectors més xenòfils intentin desmuntar la imatge majoritàriament compartida de les persones novingudes i substituir-la per una de diferent. Amb aquesta finalitat no és estrany que es digui que no totes les persones novingudes són pobres, ni delinqüents, o que no se'ns haurien de fer estranyes ni indesitjables. En aquest sentit, els aspectes més positius de la seva vinguda a la ciutat són posats de manifest (contribució al sistema productiu, reproductiu, fiscal, etc. possibilitat d'enriquiment personal, d'optimització de recursos, etc.). Igualment, els aspectes més negatius són matisats.

³ Cal tenir present, que les dues persones que dirigien el grup eren catalanes d'origen i que això hauria pogut esbiaixar l'opinió de la resta de membres del grup.

L'associació entre immigració i delinqüència, per posar un exemple, es posa en entredit afirmant que tots els grups socials tenen al seu interior persones delinqüents, que la delinqüència es vincula a l'edat (joves) o a situacions d'extraordinària necessitat i no a l'origen cultural o ètnic, o que els espais que amplis sectors consideren perillosos per la seva vinculació amb persones nouvingudes que viuen al marge de la llei mai no han representat cap tipus de problema (aquest és el cas del Barri Antic de la ciutat de Manresa).

D'altra banda, la gent del carrer no té els mateixos recursos que els tècnics per definir la realitat de la immigració. Els tècnics tenen accés a algunes institucions que representen la vida associativa (associacions de comerciants, de veïns, culturals i cíviques en general, etc.) i a través d'aquests contactes treballen per acostar i fer conèixer les noves realitats culturals que són presents a la capital del Bages. En aquest sentit, bona part de les seves actuacions professionals consisteixen a "explicar" la *realitat* del fet migratori, els costums de les persones nouvingudes i, en general, tots els malentesos culturals que es puguin produir.

Però, tot i els recursos que tenen a la seva disposició, en la recerca s'intueix que la imatge més pròpia dels sectors xenòfils no acaba d'imposar-se. Hores d'ara, no s'està en condicions de dir qui té més poder per definir les persones immigrants, si els sectors xenòfils o els més xenòfobs. En tot cas, cap dels dos discursos no accepta fàcilment la validesa explicativa de l'altre.

Una pobresa que genera pobresa

Com hem vist, el discurs de la gent menys xenòfila pensa les persones nouvingudes en termes de pobresa i d'indesitjabilitat, i per això s'imagina que haurien d'acceptar de presentar-se amb aquesta imatge. Així, les persones immigrants haurien de conformar-se amb coses de segona categoria (ulleres barates, sabatilles que no fossin de marca, cotxets de nadons comprats en establiments massificats, etc.). És així com es pot entendre que algunes persones es mostressin sorpreses del fet que el val per comprar un cotxet infantil que se suposa que reben els immigrants no sigui per anar-lo a comprar a una gran superfície, on se suposa que seria més barat, sinó per anar a un conegut establiment del centre de Manresa. En el mateix sentit cal interpretar el cas que se suposa real d'una mare que es presenta amb el seu fill a una òptica i s'encapritxa d'unes ulleres més cares que no el val de què disposa. Segons s'explica al grup, després d'una trucada a l'Ajuntament, el nen va tenir les ulleres que volia. També s'han esmentat casos de nois i noies que no paguen matrícula a l'escola, o que tenen beques i, en canvi, vesteixen xandalls o sabatilles de marca. Igualment, els cursos de català per a dones immigrants són gratuïts i a més els paguen un petit sou.

És com si l'immigrant que té necessitat de rebre ajuda de la col·lectivitat s'hagués d'ajustar a la imatge més tradicional de la pobresa o, cas contrari, abstenir-se de demanar ajut públic. O sigui, que s'espera que accepti la representació social que li ha estat adscrita, una imatge basada en gent que viu en la pobresa o en situacions molt carencials. Quan la imatge de certes persones nouvingudes no s'ajusta a aquesta representació (perquè no hi ha comportaments o aparences que facin pensar en la pobresa) es produeixen algunes queixes que s'expressen en el sentit de fer quadrar la realitat amb la imatge socialment construïda d'aquesta. Aquesta manera de representar-se l'Altre haurà de ser un dels obstacles més greus per a la integració social dels anys que vindran.

Conclusions

En les pàgines anteriors s'han exposat els diferents discursos sobre la immigració presents a la ciutat de Manresa i s'ha evidenciat clarament que diferents actors i col·lectius tenen representacions també diferents del tipus de relacions que es donen a la ciutat. Aquestes imatges no coincidents s'han de considerar reals des del punt de vista que les coses que es defineixen com a reals tenen conseqüències reals. Res no hi fa que certs grups socials puguin considerar-los discursos desconnectats de la "realitat", discursos sobre discursos –o coneixement mal construït-. L'important és que, com a discursos, serveixen a molta gent per explicar-se el món que l'envolta, per justificar actituds i per pautar la vida social. Des d'aquest punt de vista, el discurs s'acaba convertint en acció i pràctica social. Les paraules, a més de paraules, són accions i tenen conseqüències. I és a través del discurs que es produeixen i es reproduïxen les actituds envers els altres.

L'estudi *La percepció de la immigració a la ciutat de Manresa* va detectar un intercanvi constant entre els discursos dels diferents grups socials, amb referències explícites dels uns als altres, i uns coneixements més o menys difuminats del que pensen les altres parts. Però també es va veure clarament que aquest intercanvi d'informació no vol dir que s'arribi al consens social, sinó que més aviat es tractaria de discursos paral·lels, a vegades incomplets o fragmentaris. En certs moments sembla que més que de discursos s'estigui parlant de llegendes urbanes.

Dos fets ajuden a entendre aquesta incomunicació mútua: la manca de contactes interculturals i la importància del discurs vehiculat pels mitjans de comunicació.

En general, s'ha trobat una gran manca de comunicació i d'interacció entre les diferents col·lectivitats presents a la ciutat de Manresa. Les persones amb qui es va treballar ho varen reconèixer majoritàriament. Però tampoc no està clar que la comunicació sigui capaç d'acabar amb el racisme latent que es detecta en alguns discursos.

Possiblement, la comunicació no servirà per aconseguir uns nivells de convivència acceptables fins que els discursos més difosos no canviïn una mica el seu contingut. És aquí on el segon fet pren importància: a les mans dels mitjans de comunicació hi ha una gran part de la responsabilitat en la construcció dels diferents discursos sobre la immigració. Això no vol dir que siguin aquests actors els responsables de tot el que està passant ni els productors de *tots* els discursos, perquè possiblement només actuïn com a reproductors i amplificadors d'idees que han nascut en altres llocs. Possiblement no fos agosarat pensar que el seu paper clau radica en el fet de tornar a la societat la visió dels Altres que alguna part o parts d'aquesta mateixa han produït.

La qüestió de si l'Estat ha d'ajudar o no les persones novvingudes sembla situar-se en un punt central en tot aquest entrellat discursiu. No es tracta tant de si aquestes persones tenen dret o estan oblidades a treballar, sinó de si se'ls ha d'ajudar o no. Aquí és on apareixen les sospites, sobretot al voltant de si es produeix algun tipus de discriminació positiva lligada al fet de ser "immigrant".

Les persones amb què es va treballar varen manifestar que necessitaven que els polítics i els tècnics en general els donessin una informació més clara, basada precisament en el repartiment dels recursos socials. Aquesta informació, per ser efectiva, hauria de ser diferent de la que s'està proporcionant a l'actualitat. Segurament, no es tracta de donar la paraula a

les persones nouvingudes, sinó de proveir d'orelles a la població local. Però orelles per escoltar allò que amplis sectors de la societat senten que volen saber i orelles adaptades al punt de partida (la representació actual) que els permeti entendre la nova imatge que se'ls vol oferir.

A manca d'un estudi més aprofundit, es pot pensar que no només són les persones nouvingudes les qui han de donar-se a conèixer, sinó que cal que els gestors de la societat local expliquin què estan fent amb allò que es considera patrimoni de tots i de totes.

BIBLIOGRAFIA CITADA AL TREBALL ORIGINAL

AJA, ELISEO; CARBONELL, FRANCESC (1999) *La immigració estrangera a Espanya*. Barcelona: Fundació La Caixa.

ALEMÁN OCHOTORENA, PILAR; FERNÁNDEZ PRADOS, JUAN SEBASTIÁN (1999) "Aproximación psico-social al fenómeno de la inmigración". *Mirando desde fuera. Historias de inmigración*. Barcelona: Cáritas, p. 55-66.

ALMEDA, ELISABET (2000) *Ens locals, societat civil i immigració: Catalunya central a debat*. Inèdit.

ARAMBURU OTAZU, MIKEL (2002) *Los otros y nosotros. Imágenes del inmigrante en Ciutat Vella de Barcelona*. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.

BALAGUER, MARC; BARREDA, MIKEL; CUADROS, DIANA (1999) *Els beneficis de la immigració estrangera a Catalunya*. Barcelona: Departament de Benestar Social.

BERGER, PETER; LUCKMANN, THOMAS (1993) *La construcción social de la realidad*. Buenos Aires: Amorrortu.

BOURDIEU, PIERRE; WACQUANT, LOÏC J. D. (1994) *Per a una sociologia reflexiva*. Barcelona: Herder.

CENTRO DE INVESTIGACIONES SOCIOLOGICAS (2003) *Barómetro de mayo. Estudio nº 2.511. Mayo 2003*. Madrid: CIS.

CERES (2002) *Informe de la consulta a la població del camp de Tarragona i de les terres de l'Ebre sobre la seva actitud en relació amb la immigració*. Inèdit.

COLECTIVO IOÉ (Actis, Walter; Prada, Miguel Angel de; Pereda, Carlos) (1995) *Extraños, distintos, iguales o las paradojas de la alteridad. Discursos de los españoles sobre los extranjeros*. Madrid: IOE.

DÍEZ NICOLÁS, JUAN (1998) *Actitudes hacia los inmigrantes*. Madrid: Imserso.

DÍEZ NICOLÁS, JUAN; RAMÍREZ LAFITA, MARIA J. (2001) *La inmigración en España (una década de investigaciones)*. Madrid: IMSERSO.

DÍEZ NICOLÁS, JUAN; RAMÍREZ LAFITA, MARIA J. (2001) *La voz de los inmigrantes*. Madrid: Imserso.

FAURA MARTÍNEZ, Úrsula; GÓMEZ GARCÍA, Juan (2002) "¿Cómo medir los flujos migratorios?". *Papers*, 66, p. 15-44.

FORO PARA LA INTEGRACIÓN SOCIAL DE LOS INMIGRANTES (1997) *Informe sobre la inmigración y el asilo en España*. Madrid: Imserso.

FREIXA BLANXART, MONTSERRAT (coord.) (2003) *Estudi sobre el grau d'integració dels immigrants en la província de Barcelona*. Barcelona: Departament de Benestar Social.

INTERGALLUP S.A. (2004) *Percepción de la inmigración en España*[en línia].Madrid: Gallup [consulta: 8 juny 2004]. Disponible a: <<http://www.gallup.es/notasp/nota48.asp>>.

INTERNATIONAL ORGANISATION FOR MIGRATIONS (2002) *Moroccan migration dynamics. Prospects for the future*. Ginebra: IOM.

LAPARRA, MIGUEL (edt.) (2003) *Extranjeros en el purgatorio. Integración social de los inmigrantes en el espacio local*. Barcelona: Edicions Bellaterra.

MATEO DIESTE, JOSEP LLUÍS (1997) *Els marroquins a Manresa*. Manresa: inèdit.

MATEOS, ARACELI; MORAL, FÉLIX (2000) *Europeos e inmigrantes. La Unión Europea y la inmigración desde la perspectiva de los jóvenes*. Madrid: CIS.

PÉREZ-DÍAZ, VÍCTOR; ÁLVAREZ-MIRANDA, BERTA; GONZÁLEZ-ENRÍQUEZ, CARMEN (2001) *Espanya davant la immigració*. Barcelona: Fundació La Caixa.

ROMA i CASANOVAS, FRANCESC; VILANOVA i VILÀ, MARTA (2004) *La percepció de la immigració a la ciutat de Manresa*. Manresa: inèdit.

SARRIBE, GRACIELA (2001) "Propuesta de cambios en el concepto de migración internacional". *Scripta Nova*, 94 (4), sp.

SOLÉ I AUBIA, MONTSERRAT (2002) "Els immigrants estrangers a Catalunya: la il·lusió d'un viatge". *Fòrum. Revista Digital d'Informació i Investigació Social*, febrer, sp.

VÁZQUEZ, GONZALO; MONTAÑÉS, FERRAN; ALMEDA, ELISABET; RUBÍ, GEMMA (1997) *La situación sociolaboral de los inmigrantes extranjeros en la ciudad de Manresa*. Manresa: inèdit.